

Toelichting voor docenten groep 7 bij de Lesbrieft Duurzaam zorgen voor Monumenten en Erfgoed van Midden-Delfland!

Deze toelichting/handleiding bij de Lesbrieft Kindermonumentendag is bedoeld ter ondersteuning van de docenten. Behalve de antwoorden op de in de lesbrieft gestelde vragen worden tips en suggesties gegeven voor het behandelen van de lesbrieft.

Kerdoelen

Bij het maken van de lesbrieft is aansluiting gezocht bij relevante kerndoelen voor groep 7:

Oriëntatie op jezelf en de wereld – Ruimte (Kerdoel 47, 48) en **Tijd** (Kerdoelen 52 en 53)

Kerdoel 54 *De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren*

Kerdoel 55: *De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren:*

Kerdoel 56 *De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.*

Bron: <https://www.slo.nl/sectoren/po/kerndoelen/>

<https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunztinnige-orientatie/uitgangspunten/kerndoelen/>

In het kader van het thema ‘**duurzaamheid**’ van het Open Monumentenweekend 2022, is ook aansluiting bezocht bij kerndoel 39. [Oriëntatie op jezelf en de wereld - Mens en samenleving - kerndoel 39 - Groep 7 en 8 - Wat doen de kinderen - SLO](#)

De inhoud van de lesbrieft

De lesbrieft bereidt de leerlingen voor op Kindermonumentendag. Ze sluit aan bij het algemene landelijke thema van Open Monumentendag 2022, n.l. **Duurzaamheid**. Een belangrijk thema in deze tijd, ook voor Midden-Delfland.

Thema's

De introductie van de lesbrieft besteedt aandacht aan wat *monumenten* zijn, wat onder *erfgoed* wordt verstaan en waar dit in Midden-Delfland, dus in hun eigen omgeving, is te zien.

Er zijn verschillende soorten erfgoed zoals bijvoorbeeld **mobiel erfgoed** of **immaterieel erfgoed**.

Maar ook het eeuwenoude **landschap** van Midden-Delfland is erfgoed namelijk ‘**natuurlijk**’ erfgoed. Ook wordt er wel gesproken over ‘groen’ erfgoed, meer specifiek voor inheemse bomen, planten en bloemen.

Al naar gelang de vragen van de leerlingen kan het in de lesbrieft aangereikte voor de docent aanleiding zijn voor (filosofische) gesprekken over **duurzaamheid** en het **belang van monumenten**, van **het behouden van karakteristieke elementen in het historisch landschap**, en hun mening over erfgoed.

Antwoorden op de vragen

Antwoord op vraag 1a

afb 1 is molen De drie Lelies in Maasland, **afb 2** De katholieke Sint-Antonius en Corneliuskerk in Den Hoorn, **afb 3** 16^e-eeuwse herberg de Vergulde Valk in Schipluiden.

Antwoord op de vraag naar andere monumenten

Andere monumenten zijn onder andere in **Schipluiden**: De Dorpskerk, Museum het Tramstation, de Trambrug, in **t Woudt** de Groeneveldse molen, het Woudse kerkje; in **Maasland**: De Schilpen, de Commandeurshof, de Oude Kerk, diverse boerderijen o.a. Arendshoeve; in **Den Hoorn**: oliemolen Mercurius (nu een zgn. Thomas huis) Café Delfland.

Antwoord op Vraag 1b

b.v. koetsen, oude auto's, oude fietsen, bromfietsen, oude vliegtuigen.

Antwoord op Vraag 2

afb 6 = afval scheiden

afb. 7 = afval opruimen in de openbare ruimte

afb.8 = eigen producten kweken in (gezamenlijke) moestuin of Pluktuin zoals in Schipluiden

afb. 9 = verwarming lager zetten

Wat doe jij al? Dat kan een van de antwoorden in de vorige vraag zijn, maar ook b.v. kleding ruilen of verstellen of minder eten weggooien, of.....

Met de leerlingen kan het gesprek hierover worden aangegaan, wat leuke en verrassende antwoorden kan opleveren.

Antwoord op Vraag 3

Voorbeelden andere bestemming monument:

In Maasland: De Schilpen, van boerderij/grutterij met woonhuis naar museum met (museum)winkel

In De Hoorn: de voormalige oliemolen Mercurius nu het Thomashuis voor mensen met een verstandelijke beperking

In Schipluiden: **Op Hodenpijl** – voormalig rooms katholieke kerk (waterstaatskerk) wordt landgoed met cultuurkerk, restaurant.

Antwoord op vraag 4 Keuze plek voor boerderij

a. een hoger gelegen plek i.v.m. houden van 'droge voeten'.

b. dicht bij het water om de producten gemakkelijk naar de stad of andere afnemers te kunnen vervoeren.

Toevoeging: De boerderijen zijn onderdeel van het landschap en de historie van Midden-Delfland. Ze kunnen er niet los van worden gezien. Vaak staan boerderijen op hoger gelegen delen, bijvoorbeeld op kreekkruggen. De historische boerderijen hebben bovendien streekeigen kenmerken. Ze zijn het daarom waard om te worden behouden. Historische boerderijen ‘vertellen’ over de geschiedenis van het boerenbedrijf en het boerenleven. De grote bomen voor een boerderij (zie de afbeeldingen) bijvoorbeeld zorgden ’s zomers, in de tijd dat er nog geen koelcel of koelkast bestond, voor de noodzakelijk schaduw en koelte zodat de melk niet bedierf.

Door met de leerlingen het gesprek hierover aan te gaan leren ze meer over de waarde van de historische en cultuurhistorische aspecten van Midden-Delfland.

Antwoord op Vraag 5a

De twee werkzaamheden van de boer zijn: **koeien melken en hooien**

Bij koeien melken vroeger horen afb 1 en 9, **en bij nu** afb. 3 en 6

Bij hooien vroeger horen afb. 4, 5 en 6 – **bij nu** afb 7 en 8

Koeien werden vroeger met de hand gemolken – nu door de grote aantallen koeien machinaal/met de robot.

Hooien gebeurde vroeger met de zeis (handwerk) – het werd op de wagen geladen en naar de hooisluur of de hooiberg gebracht en daar handmatig opgestapeld.

Tegenwoordig wordt het door machines gemaaid en in plastic verpakt en naar de boerderij gebracht. Zo blijft het gras fris met behoud van voedingswaarde als wintervoer.

Antwoord op vraag 5b

1. Melken met de hand is duurzamer en goedkoper. Maar een boer heeft tegenwoordig gemiddeld veel meer koeien dan vroeger. Melken met de hand is daarom niet meer te doen. Het kost te veel tijd en menskracht. Melkmachines kosten veel geld en er is energie voor nodig om ze te laten melken. Maar het levert in minder tijd veel melk op. Dus meer inkomsten voor de boer.

2. Het hooien was vroeger duurzamer en goedkoper omdat alles met de hand gebeurde. Het was veel zwaarder voor de boeren dan tegenwoordig. Bovendien is er veel meer hooi nodig omdat er meer koeien zijn. Nu wordt het gras dus machinaal gemaaid, in plastic verpakt en op de boerderij gebracht. Het voordeel daarvan is dat het gras frisser blijft en meer voedingswaarde heeft. Daarmee bespaart de boer dus geld.

Het boerenbedrijf staat juist deze tijd ter discussie in verband met de stikstofproblematiek. Er zijn boeren die liever klein blijven en biologisch werken en daarmee toch een behoorlijk inkomen verdienen. Daarmee blijven ze dicht bij het ‘ambacht’ van boer. En ze dragen daarmee ook bij aan verlaging van de stikstof.

Antwoord op vraag 6a

Vrijmarkt op Koningsdag; Sinterklaas; beschuit met muisjes, poffertjes, bitterballen.

Antwoord op vraag 6b

Misschien een wat lastige vraag voor de leerlingen. Maar lokale gebruiken, festivals zijn ook een vorm van immaterieel erfgoed, dat belangrijk gevonden wordt en mensen verbindt. Zijn er in Midden-Delfland voorbeelden? B.v. de jaarlijkse Zomerfeesten in Schipluiden, die al 50 jaar bestaan.

Wat is immaterieel erfgoed?

Cultuuruitingen die door erfgoedgemeenschappen worden beleefd als erfgoed en hen een gevoel van identiteit en continuïteit geven. Dit immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving en van generatie op generatie doorgegeven.

Landelijk gezien zijn recente voorbeelden van geregistreerd immaterieel erfgoed: **henna kunst** [Hennakunst - Immaterieel Erfgoed](#) en **Keti Koti**: wat 'ketenen verbroken' betekent. [Keti Koti - Immaterieel Erfgoed](#)

(nadere info over **Keti Koti**: Op 1 juli 1863 schaft het Koninkrijk der Nederlanden formeel de slavernij af in Suriname en de eilanden van het Caribisch Koninkrijk. De slavernij was in praktijk voor velen pas in 1873 afgeschaft. Op 1 juli vindt de Nationale Herdenking Nederlands Slavernijverleden plaats in Amsterdam. In diverse steden in Nederland zijn er op die dag activiteiten).

Antwoord op Vraag 7

Het paard trekt het schip met een touw dat aan de mast van de boot is verbonden. Het pad waarop het paard liep werd 'jaagpad' genoemd.

De trekschuit werd wel de intercity van de Gouden Eeuw genoemd omdat het met de boot sneller ging dan te paard, met het rijk of lopend. En het was comfortabeler reizen dan de andere beschikbare mogelijkheden.

Als wij nu naar Den Haag of Rotterdam moeten reizen gaan we met de auto of de trein, per bus, tram, of met de elektrische fiets. En soms met een bootje, voor het plezier.

Tot slot

Deze lesbrief is een voorbereiding op Kindermonumentendag. Daarom is het belangrijk dat de leerlingen weten wat een **monument** en **erfgoed** is en dat het niet alleen maar gebouwen betreft maar nog veel meer kan zijn. We proberen duidelijk te maken dat door objecten, voorwerpen en andere minder voor de hand liggende waardevolle elementen te bewaren, we beter weten hoe mensen vroeger leefden, hoe het landschap is ontstaan en de loop van de tijd ook door menselijk handelen is veranderd. Met niet altijd een positieve uitwerking.

Maar ook is het van belang de leerlingen te vragen wat zij belangrijk vinden en wat zij zouden willen bewaren.

Op Kindermonumentendag zal hier verder aandacht worden besteed.

De belangrijkste gebruikte bronnen:

[Duurzaamheid in kindertaal - Schooldag van de duurzaamheid](#)

[Milieu en duurzaamheid | Gemeente Midden-Delfland \(middendelfland.nl\)](#)

[Schooltv: De geschiedenis van het afval - Hoe kwamen mensen er vroeger van af?](#)

[Duurzaamheid in kindertaal - Schooldag van de duurzaamheid](#)

[Milieu en duurzaamheid | Gemeente Midden-Delfland \(middendelfland.nl\)](#)

[Thomashuis 'De Oliemolen', Delft | Herbestemming.nu](#)

[Wat is immaterieel erfgoed? - Immaterieel Erfgoed](#)

[Hennakunst - Immaterieel Erfgoed](#)

[Keti Koti - Immaterieel Erfgoed](#)

https://www.middendelfland.nl/flysystem/media/boekje_welkom_in_middendelfland_versie_juni_2018.pdf

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Midden-Delfland>

<https://www.middendelflandsite.nl/natuur-en-cultuurhistorie/cultuurhistorie>

http://delfland.middendelfland.net/delfland_geschiedenis.htm

<http://historischeverenigingoud-schipluiden.nl/>

<http://beleef.mooidichtbij.nl>

<http://www.middendelfland.net>

<https://www.middendelflandsite.nl/natuur-en-cultuurhistorie/cultuurhistorie>